فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی، سال هفدهم، شماره شصت و نهم، ص ۳۰۰-۲۷۱، پاییز ۱۴۰۲
Scientific Quarterly of Research on Addiction, Vol. 17, No. 69, P 271-300, Autumn 2023

مقاله پژوهشی
Research Article

بازنمایی اعتیاد زنان به مواد مخدر در سریال‌های تلویزیونی سیمای جمهوری اسلامی ایران (مورد مطالعه: سریال مادرانه)*

علی اکبر رزمجو[۱]، معصومه قاسمی[۲]، محمدعلی هرمزی زاده[۳]

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۱/۲۰ تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۰/۰۶

چکیده

هدف: هدف پژوهش حاضر مطالعه شیوه‌های برساخت و بازنمایی اعتیاد زنان به مواد مخدر در مجموعه‌های داستانی تلویزیون در سریال «مادرانه» بود. **روش:** روش پژوهش کیفی از نوع نشانه-شناختی بارت شامل رمزگان هرمنوتیکی، رمزگان واحدهای کمینه معنایی، رمزگان نمادین، رمزگان کنشی و رمزگان فرهنگی بود و شیوه تحلیل بر اساس این رمزگان بود. جامعه آماری این پژوهش، سریال مادرانه بود و روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند بود. **یافته‌ها:** نتایج نشان داد این مجموعه با کاربست انواع مختلف رمزگان سعی در به تصویر کشیدن اعتیاد زنان به مواد مخدر دارد تا شکلی از دلایل به دام افتادن زنان را به منزله الگو معرفی کند. برخی از عمده‌ترین تصاویر ارائه شده از اعتیاد زنان در این مجموعه این است که خانواده عامل مهمی در گرایش افراد به اعتیاد است و مشکلات خانوادگی از جمله طلاق نقش بسزایی در این مسئله دارد. اعتیاد هم در خانواده مرفه و در هم خانواده فقیر دیده می‌شود و در این سریال نمایش داده شده است که شخصیت فرد وابسته به مواد یک بیمار است و سستی اراده و انگیزه دارد. طبق نتایج، شخصیت فرد وابسته به مواد با انگ و برچسب در خانواده و جامعه مواجه است و اعتیاد مقدمه‌ای بر سایر آسیب‌های اجتماعی دیگر است. **نتیجه‌گیری:** طبق نتایج، دلایل اعتیاد اشاره به عوامل مختلف فردی، خانوادگی، و اجتماعی دارد که عامل خانوادگی مهم‌ترین دلیل آن نشان داده شده است. از این رو لازم است بیشتر به سریال‌هایی با مضمون اعتیاد پرداخته شود و در آن‌ها علاوه بر دلایل گرایش به اعتیاد و شیوه مواجهه با آن به راهکارهای پیشگیری از آن هم توجه شود.

کلیدواژه‌ها: اعتیاد زنان، مواد مخدر، سریال مادرانه، نشانه شناسی

*. مقاله حاضر برگرفته از رساله کارشناسی ارشد نویسنده دوم در دانشگاه صدا وسیما تهران است.

۱. نویسنده مسئول: استادیار، گروه ارتباطات، دانشگاه صداوسیما تهران، تهران، ایران. پست الکترونیک: aliakbar_razmjoo@yahoo.com

۲. کارشناسی ارشد، گروه ارتباطات، دانشگاه صداوسیما تهران، تهران، ایران.

۳. استادیار، گروه ارتباطات، دانشگاه صداوسیما تهران، تهران، ایران.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

مقدمه

سازمان صداوسیمای جمهوری اسلامی ایران به عنوان یک سازمان رسانه‌ای که بیشترین مخاطبین را نسبت به سایر رسانه‌های جمعی دارد، از مسئولیت اجتماعی نسبت به جامعه مخاطب خود برخوردار است. تلویزیون در این سازمان نقش مهمی در کاهش و مدیریت مسائل اجتماعی در جامعه دارد. تبیین ارزش‌ها و هنجارهایی که تلویزیون به جامعه منتقل می‌کند می‌تواند در قالب سریال‌های تلویزیونی افکار عمومی را نسبت به یک مسئله اجتماعی و شیوه‌های رویارویی با آن آگاه سازد و راهکارهای مناسب پیش روی آنها قرار دهد (سپهری، ۱۳۹۸). در این خصوص سه ویژگی مهم مسئله اجتماعی که غالب صاحب نظران بر آن تاکید دارند شامل مغایر بودن پدیده با ارزش‌های افراد زیادی از جامعه، وجود اعتقاد و آمادگی جمعی جهت اقدام برای ارائه راه‌حل و ناظر بر عملکرد نامناسب نظام‌های اجتماعی، اقتصادی، فرهنگی و سیاسی بودن پدیده است (موسوی و قره‌گوزلو، ۱۳۹۴). سریال‌های تلویزیونی با موضوعات اجتماعی از پرمخاطب‌ترین برنامه‌های تلویزیونی هستند؛ یکی از موضوعاتی که در طی این سال‌ها در سریال‌های تلویزیون جمهوری اسلامی ایران به آن پرداخته شده، موضوع اعتیاد است. اعتیاد زنان مسئله‌ای است که برخی از سریال‌ها به آن می‌پردازند؛ از آنجا که ممکن است مخاطب با شرایط، فضا و نیز ویژگی‌های شخصیتی زنان مصرف‌کننده مواد آشنایی نداشته باشند و امکان برقراری ارتباط و تجربه این شرایط را نیز نداشته باشند، بنابراین همان چیزی که کارگردان به تصویر می‌کشد واقعیت ذهنی مخاطب در ارتباط با اعتیاد زنان را شکل می‌دهد (چن[1]، ۲۰۲۰). همچنین با توجه به تاکید مقام معظم رهبری به اهمیت جایگاه ویژه زنان در خانواده و حساسیت بسیار موضوع اعتیاد زنان و نیز نقش موثر رسانه برای مخاطب، نقش مهم داستان و کارگردانی سریال با این موضوع نیز قابل درک است. بازنمایی اعتیاد زنان در سریال‌های تلویزنونی می‌بایست به نحوی باشد که از ابتدایی‌ترین مراحل تاثیرگذار در روند شکل‌گیری آن در زنان و دلایل مختلف بروز آن به طور کامل و در ساحت واقعیت به تصویر کشیده شود و مخاطب به این شناخت برسد که از کدام راه‌ها ممکن است مبتلا

1. Chen

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

به این موضوع گردد (هاشمی و ثنایی، ۱۳۹۵). سریال‌های تلویزیونی می‌بایست براساس واقعیات رخ داده در مورد اعتیاد زنان در لایه‌های پنهان جامعه که برای هرکسی قابل مشاهد نیست، ساخته و پرداخته شوند و تمامی پیامدهای تلخ و غیرقابل جبران اعتیاد زنان را برای مخاطب به تصویر کشد. مسائل مربوط به فروپاشیدگی خانواده‌ها، مسائل مربوط به تخریب سلامت و زیبایی زنان، مسائل مربوط به سایر آسیب‌های اجتماعی ناشی از اعتیاد می‌بایست به صورت کامل و بی‌پرده برای زنان جامعه به تصویر کشیده شود تا رهگذری باشد که زنان به دور از این آسیب خانمان‌سوز باقی بمانند (عامری، ۱۴۰۱).

تحقیقات بسیاری درباره‌ی اعتیاد و بازنمود آن به‌واسطه تلویزیون انجام شده است که مباحث مختلفی را مورد بررسی قرار داده‌اند. تعدادی از پژوهش‌ها به تصویر معتادان در سریال‌های تلویزیونی (میرسادو، ۱۳۸۵؛ سلطانی‌گردفرامرزی و اسماعیل‌زاده، ۱۳۹۳؛ سپهری، ۱۳۹۸؛ اسدی و سلیمانی، ۱۴۰۰؛ افضلی و همکاران، ۲۰۲۰)؛ تعدادی به نحوه نگرش به اعتیاد (آذری‌نواز و آزاد، ۱۳۸۳؛ کیا و حسین‌پور، ۱۳۸۶؛ محمدی‌سلطان‌آبادی، متقی‌دستنائی و کردی‌اردکانی، ۱۴۰۱)؛ تعدادی نیز در راستای پیشگیری از اعتیاد (موسوی و قره‌گوزلو، ۱۳۹۴؛ هاشمی و مهر، ۱۳۹۵)؛ تعدادی هم از لحاظ پوشش خبری اعتیاد در رسانه‌ها (حمزه‌ای، ۱۳۹۰؛ گلانتر، هانسن و پوتینزا[1]، ۲۰۲۱) پرداخته‌اند.

در سایر تحقیقات، موضوعاتی مانند بازنمایی رسانه‌ها در مورد مصرف مواد مخدر (تیلور[2]، ۲۰۰۸؛ لاستیک[3]، ۲۰۱۷) و نقش رسانه‌های انبوه در مبارزه با جرایم مرتبط با مواد مخدر (یورتایوا، هلادکاوا و شچرباکووا[4]، ۲۰۱۸؛ گائو[5] و همکاران، ۲۰۲۰) برجسته شده است. لاستیک (۲۰۱۷) در مقاله‌ی «بازنمایی موضوعات مواد مخدر در وسایل ارتباط جمعی در سال ۲۰۱۶» نشان می‌دهد که هم پوشش رسانه‌ای و هم جهت‌گیری سیاست‌ها به‌طور نامتناسبی در مورد کلیشه‌های خاص مصرف‌کنندگان مواد مخدر انجام می‌شود، تا جایی که ایده‌های ساده‌گرایانه به قیمت یک بحث بسیار گسترده‌تر و پیچیده‌تر به ضرر گفتمان جامع مواد مخدر توسعه‌یافته است.

1. Galanter, Hansen & Potenza
2. Taylor
3. Laastik
4. Yurtayeva, Hladkova & Shcherbakova
5. Guo

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

در مورد پژوهش‌ها باید گفت که پژوهش سلطانی‌گردفرامرزی و اسماعیل‌زاده (۱۳۹۳) نسبت به پژوهش‌های ذکر شده مرتبط‌تر از سایرین است. به این دلیل که در این پژوهش به بررسی شخصیت فرد مصرف کننده مواد همانند تحقیق حاضر پرداخته است با این تفاوت که به دنبال بررسی فیلم‌های سینمایی بوده است؛ درحالی که در پژوهش حاضر به بررسی بازنمایی اعتیاد زنان در سریال‌های تلویزیونی پرداخته است. در پژوهش سلطانی‌گردفرامرزی و اسماعیل‌زاده (۱۳۹۳) همانند پژوهش حاضر یکی از دلایل اعتیاد گرایش خانواده شخصیت معتاد به اعتیاد و وجود چنین مسئله‌ای در محیط خانواده است و تفاوت این پژوهش با تحقیق حاضر در این است که در تحقیق حاضر به صورت اخص به مسئله اعتیاد زنان پرداخته شده است و این در حالی است که در پژوهش سلطانی‌گردفرامرزی و اسماعیل‌زاده (۱۳۹۳)، اعتیاد مردان مورد بررسی قرار گرفته است. دلیل اشاره به پژوهش‌های موسوی و قره‌گوزلو(۱۳۹۴)، هاشمی و مهر(۱۳۹۵)، اسدی و سلیمانی (۱۴۰۰) و هیمان، ریچاردسون، اندریاس‌هیمن و فکس[1] (۲۰۲۱)، نیز اشاره به قدرت بازنمایی رسانه در پیشگیری از اعتیاد بود. این پژوهش‌ها همانند پژوهش حاضر به دنبال آگاهی‌بخشی و ایجاد حساسیت عمومی در جامعه نسبت به مشکلات وآسیب‌های اعتیاد بودند. مشابهت پژوهش تیلور (۲۰۰۸) به پژوهش حاضر توجه به مصرف‌کنندگان موادمخدر و جرایم مرتبط با آن است. در پژوهش حاضر نیز توجه به تمامی جوانب و علل گرایش زنان به اعتیاد و تاثیر عوامل مختلف بر اعتیاد است. در پژوهش تیلور (۲۰۰۸) دلیل اصلی اعتیاد مسائل کلان و سیاست‌گذاری‌های نامناسب تشخیص داده شده است؛ در حالی که رویکرد پژوهش حاضر توجه کردن به دلایل گرایش فرد معتاد به این آسیب و نحوه برون‌رفت و راه‌های موفقیت یا عدم‌موفقیت در ترک را در نظر گرفته است. پژوهش یورتایاوا و همکاران (۲۰۱۸) همانند پژوهش حاضر به دنبال آگاه‌بخشی و اطلاع‌رسانی جوانب پنهان اعتیاد بوده است و رویکردی که دنبال می‌نمایند، رویکرد پیشگیرانه بوده و بر این باور هستند که همکاری می‌تواند آسیب اعتیاد

1. Hyman, Richardson, Andres-Hyman & Fox

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

را در جامعه کاهش دهد. اما وجه تمایز این پژوهش با تمام پژوهش‌های فوق این است که در این مطالعه به طور اخص به اعتیاد به‌ویژه موضـــوع اعتیاد زنان پرداخته شـــده و محور اصلی پژوهش زنان هستند و این در حالی است در مطالعات فوق به موضوع اعتیاد به طور کلی پرداخته شده است.

بررسـی‌هایی در ارتباط با نظریات و تئوری‌های ذکر شـده پیرامون اعتیاد به‌ویژه اعتیاد زنان نیز انجام گرفت. در نظریه‌ی یادگیری اجتماعی-شـــناختی بر عوامل اجتماعی و بین فردی تاکید شـده اسـت. طبق نظریه‌های یادگیری اجتماعی شـناختی بندورا[1]، افراد باورهای خود را در مورد مصرف از الگوی نقش، خصوصاً دوستان نزدیک و والدین مصرف‌کننده مواد مخدر کسـب می‌کنند (شـکیبایی و قیومی، ۱۴۰۱). بندورا بر اسـاس مفهوم خودکارآمدی[2] معتقد است که الگوهای نقش می‌تواند اثربخشی مصرف و خوداثربخشی امتناع را به وجود آورند. خوداثربخشی مربوط به عقاید و باورهای فرد مبتنی بر به دست آوردن و استفاده از مواد اسـت و خوداثربخشـی امتناع، بیانگر باور افراد مبتنی بر توانایی مقاومت در برابر فشـار اجتماعی برای مصـــرف مواد اســـت (فتاحی‌زفرقندی، ۱۳۹۸). در تحقیقات گذشـــته تاثیر عوامل فردی و فرهنگی به عنوان معیاری بر اعتیاد معرفی شـــده بود. با ذکر این نظریه، این مطالعه به دنبال تعیین سهم یادگیری و فراهم بودن شرایط، به عنوان یکی از عوامل اساسی در ترغیب فرد به اعتیاد است. بر پایه‌ی نظریه چارچوب‌سازی رسانه، رسانه‌ها توجه خود را بر بعضـی موضـوعات و رویدادها متمرکز می‌کنند (برجسـته‌سـازی) و سـپس آن‌ها را در چارچوب معنایی خاص قرار می‌دهند (میلیوگین، نولان و سیسیلیانو[3]، ۲۰۲۱). به بیان دیگر، رسانه‌ها به مخاطبان می‌گویند درباره‌ی «چه» فکر کنند و سپس چگونه فکر کردن را نیز در چارچوبی که از پیش سـاخته و پرداخته‌اند، بر آنان تحمیل می‌کنند. چارچوب‌سـازی مبتنی بر این فرض اسـت که نحوه‌ی توصـیف یک موضـوع و رویداد در گزارش‌های خبری، بر چگونگیِ درک آن موضوع و رویداد توسط مخاطب، تأثیر می‌گذارد (شارما و همکاران[4]، ۲۰۲۰). بنابراین، کار رسانه‌ها تنها انتخاب رویداد و حوادثی خاص از میان رویدادهای زیاد

1. Bandura
2. Self-Efficacy
3. Melugin, Nolan & Siciliano
4. Sharma

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

نیست، بلکه معنی دادن به آن نیز هست (حاجیها، بهرامی و رستمی، ۱۴۰۰). رسانه‌ها ناگزیرند حوادث و رویدادها را برای مخاطبان‌شان مهم و با اهمیت نشان دهند؛ لازمه‌ی این کار نیز جای دادن خبر در متن یک روایت یا داستان است (استریت، ۱۳۸۴). تلویزیون می‌تواند با بازنمایی و چارچوب‌سازی مناسب، نحوه نگرش به اعتیاد زنان را برجسته نماید و با تاثیرگذاری عمیق، زمینه ایجاد تغییرات را در جامعه فراهم نماید. بر پایه نظریه بازنمایی، رسانه تصویری از واقعیت بیرونی را که دستکاری شده است، به مخاطب تحویل می‌دهد. رسانه‌ها زبان ارائه بازنمایی از واقعیت را یدک می‌کشند و از خصیصه مهمی همچون چندزبانی برخوردار هستند (امجدیان، ۱۳۹۵). در مورد ارتباط این نظریه با پژوهش حاضر نیز باید گفت که رسانه تلویزیون، هم از تصویر و هم از صدا برخوردار است. برای همین هم با زبان تصویر و هم با زبان گفتار و با ترکیب آنها می‌تواند به بازنمایی واقعیت بپردازد. یکی از مسائل پر رمز و راز دنیای امروز، آسیب‌های اجتماعی است که گریبان‌گیر جوامع شده و رسانه‌ها را با چالش روبرو ساخته است. چالشی که در رموز بازنمایی شده رسانه‌ها یا بازتابی از واقعیت جامعه و یا برساختی از آن می‌باشد.

بنابراین موضوع اعتیاد زنان با توجه به اینکه در قالب سریال که از برنامه‌ی پرمخاطب صدا و سیمای جمهوری اسلامی ایران است، ساخته می‌شود، بسیار حائز اهمیت است و از این رو مطالعه این موضوع می‌تواند به تولید آثار بهتر با محتوای غنی‌تری در خصوص مسئله اعتیاد زنان منجر شود. لذا سوال این است که تلویزیون جمهوری اسلامی ایران در سریال مادرانه که پربیننده‌ترین سریال سیما بود، اعتیاد زنان را چگونه به تصویر کشیده و بازنمایی کرده است. هدف از تحلیل این مسئله آن است تا میزان استفاده از رمزگان زبانی، تصویری و محوری در یک مجموعه تلویزیونی به نام «مادرانه» که ارائه شده است، مشخص شود. بررسی این موضوع می‌تواند زمینه‌ساز سیاست‌گذاری فرهنگی راهگشا در نهادهای فرهنگی و گرفتن تصمیمات درست در دستگاه‌های مرتبط با اعتیاد زنان و نهاد خانواده باشد. از این جهت، این پژوهش درصدد مطالعه شیوه‌های برساخت و بازنمایی اعتیاد زنان به مواد مخدر در مجموعه‌های داستانی تلویزیون است.

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

روش

جامعه، نمونه و روش نمونه‌گیری

روش پژوهش حاضر، روش نشانه‌شناسی است. نشانه‌شناسی علمی است که به بررسی انواع نشـانه‌ها، عوامل حاضـر در فرایند تولید و مبادله و تعبیر آنها و نیز قواعد حاکم بر نشـانه‌ها می‌پردازد. نشـانه چیزی اسـت که به غیر از خود دلالت دارد. دانش نشـانه‌شـناسـی بررسـی معناسـازی، فرایند شـکل‌گیری نشـانه‌ها و فهم ارتباطات معنادار اسـت. نشـانه‌شـناسـی شـامل مطالعه سـاخت و شـکل‌گیری نشـانه‌ها، اشـارات، دلالت‌ها، نام‌گذاری‌ها، قیاس‌ها، تمثیل‌ها، اسـتعاره‌ها و رمزگان‌های ارتباطی اسـت. نشـانه‌ها بر پایه روش یا رمزگان مورد بهره برای انتقال‌شـان دسـته‌بندی می‌شـوند که می‌تواند آواهای خاص، علامت‌های الفبایی، نمادهای تصـــویری، حرکات بدن یا حتی پوشـــیدن یک لباس ویژه باشـــد. هرکدام از این‌ها برای رســـاندن پیام ابتدا باید توســـط گروه یا جامعه‌ای از انســـان‌ها به‌عنوان حامل معنایی خاص پذیرفته شـده باشـند (تاجیک، ۱۳۸۹). بارت معانی مختلف یک تصویر را در مرحله اول از نظر مفهوم ظاهری، دلالت مســـتقیم و در مرحله دوم دلالت ضـــمنی تعریف کرده اســـت. تحلیل رمزگان بارت شامل رمزگان هرمنوتیکی، رمزگان واحدهای کمینه معنایی یا دال‌ها، رمزگان نمادین، رمزگان کنشـــی و رمزگان فرهنگی اســـت. جامعه‌آماری این پژوهش، سـریال مادرانه اسـت که در دهه ۱۳۹۰ پخش شـده اسـت و روش نمونه‌گیری به صـورت هدفمند بود. از آنجایی که موضـوع پژوهش اعتیاد زنان اسـت، تنها صـحنه‌هایی در سـریال منتخب مورد بررسـی قرار گرفتند که با مضـمون اعتیاد زنان مرتبط باشـند و به علاوه کلیت داســـتان هم مورد توجه قرار گرفت. پس از چندین بار مشـــاهده ســـریال، ۱۰ صـــحنه از مجموعه مادرانه انتخاب و بررســـی شـــدند. ابتدا به گردآوری داده‌ها از طریق آرشـــیو صـداوسـیما پرداخته شـده اسـت؛ چرا که سـریال مادرانه در گذشـته پخش شـده بود و در مرحله بعدی علاوه بر بررسـی کلیت داسـتان با مشـاهده سـریال منتخب، صـحنه‌هایی که مربوط به اعتیاد زنان به مواد مخدر بود استخراج شد. هر کدام از رمزگان پنج‌گانه بارت، با

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

مشاهده صحنه‌ها استخراج شده و سپس به تجزیه‌وتحلیل داده‌ها پرداخته شد. اعتبار این تحقیق از طریق اعتبار صوری[1] یعنی توافق صاحب‌نظران درباره اعتبار نتایج حاصل آمد.

یافته‌ها

در جدول ۱ اطلاعات فیلم مادرانه ذکر شده است.

جدول ۱: اطلاعات فیلم‌شناسی مادرانه

کارگردان	جواد افشار
فیلم‌نامه	سعید نعمت‌الله
بازیگران	مهدی سلطانی، لعیا زنگنه، هستی مهدوی‌فر، شقایق فراهانی، عباس غزالی، مهرداد ضیایی، آتیلا پسیانی، شهربانو موسوی
ژانر	اجتماعی
سال تولید و پخش	۱۳۹۲
تعداد قسمت	۲۰

سریال مادرانه در سال ۱۳۹۲ در ۲۷ قسمت حدوداً ۴۰ دقیقه‌ای، از شبکه سوم سیما پخش شد. این سریال به زعم آمار، حدود ۷۰ درصد بیننده و ۸۳/۵ درصد رضایت در حد زیاد و خیلی زیاد داشت و در قالب نوعی جهت‌گیری دیندارانه و تاکید بر سبک زندگی دینی برای مقابله با آسیب‌هایی مانند اعتیاد و عشق خیابانی پخش شد. جواد افشار کارگردانی «مادرانه» را برعهده دارد و محمدرضا شفیعی نیز تهیه‌کننده است. در جدول ۲ تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت ارائه شده است.

1. Face validity

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

جدول ۲: تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت

معرفی صحنه اول قسمت اول	کمینه معنایی	نمادین	کنشی	ارجاعی
تحویل گرفتن مواد توسط رها از دوست پسرش؛ وضعیت نامناسب روحی و خانوادگی رها	اشاره به روابط سرد خانوادگی و سست بودن؛ اشاره به ترس رها از پدرش	جدایی از پدر؛ غیرت؛ زندگی مجلل نماد وضع مالی خوب از اقشار بالا بودن	باید دید پدر رها متوجه اعتیاد رها می‌شود. باید دید وضعیت نابسامان خانوادگی رها بهبود می‌یابد. چرا رها از پدرش می‌ترسد؟ چرا رها میل به ترک از کشور دارد؟ چرا رها از شرایط خودش ناراضی است؟	ارجاع به فروپاشی؛ ارجاع به نارضایتی

در این صحنه در سطح دلالت آشکار شاهد تحویل گرفتن مواد توسط رها هستیم. رها تصمیم می‌گیرد به خارج از کشور برود و از شرایط خانوادگی خود به شدت ناراحت است و رفتار سردی با پدرش دارد. همچنین در این صحنه شاهد ماندن رها در اتاقش هستیم. اما این صحنه به صورت ضمنی بر شرایط سخت خانوادگی و روحی رها اشاره دارد. در این صحنه به نظر می‌رسد با نشان دادن ترس از پدر و دور بودن از پدر توسط رها، ذهنیت مخاطب را به سمت دلایل اعتیاد رها می‌کشاند. بدین معنا که دلایل اعتیاد رها، دور بودن مادر به دلیل طلاق، ترس از پدرش و روابط سرد خانوادگی بیان می‌نماید. رها به نظر می‌رسد از شرایط زندگی خود راضی نیست به همین دلیل تصمیم به ترک از کشور و دور بودن از پدرش می‌گیرد. سختگیری‌های پدر رها نسبت به او و غیرت نشان دادن نیز برای رها قابل تحمل نیست که این موارد همگی می‌توانند دلایل اعتیاد رها و فراهم نبودن محیط امن و آرام تلقی شوند. در توضیح رمزگان نمادین و کمینه معنایی باید گفت که دور بودن رها از پدر و مادرش و نداشتن حامی دلیل اصلی اعتیاد وی بوده است. رها به دلیل اینکه خانواده‌ای در کنار خودش نمی‌دید، راحت‌تر در دام روابط خیابانی و اعتیاد افتاده است. در این صحنه شاهد تحویل گرفتن مواد توسط رها از دوست پسرش هستیم. این امر نشانه‌ی همدم و همراه در به دام افتادن است. روابط خیابانی به دلیل نداشتن سرپناه مناسب

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

دلیلی است که رها را به سمت مصرف مواد کشیده است. این امر نماد گسستگی و ناپایداری خانواده است. خانواده‌ای که می‌توانست با نشان دادن نقش حامی، مانع گیر افتادن رها در دام اعتیاد باشد. در جدول ۳ تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت ارائه شده است.

جدول ۳: تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت

معرفی صحنه دوم قسمت دوم	کمینه معنایی	نمادین	کنشی	ارجاعی
پیدا کردن سیگار در حیاط توسط پدر رها؛ پیدا کردن عکس پسر نامحرم در اتاق رها؛ پرت کردن عکس مادر رها	اشاره به مقصر دانستن مادر رها در این شرایط؛ اشاره به بی خبری از زندگی رها؛ اشاره به پرخاشگری و مسلط نبودن به خود	عدم توانایی در برقراری ارتباط درست با فرزند؛ بی‌توجهی؛ مقصر بودن	باید دید پدر رها متوجه کوتاهی خودش می‌شود؛ باید دید پدر رها بعد از دیدن عکس پسرنامحرم چه کار انجام می‌دهد.	ارجاع به کم‌کاری
چرا رها عکس مادر رها را پرت کرد؟ چرا پدر رها با صدای بلند فریاد کشید؟ چرا پدر رها از وضعیت تحصیلی فرزندش بی‌اطلاع است؟				

در این صحنه در سطح دلالت آشکار شاهد دیدن سیگار در حیاط هستیم. پدر رها بعد از دیدن سیگار در حیاط به رها مشکوک می‌شود و تصمیم به گشتن اتاق رها می‌گیرد. در ادامه این صحنه، پدر رها عکس پسر نامحرم را با رها می‌بیند و بعد از آن، به فکر فرو می‌رود. و با حالت پرخاشگرانه عکس مادر رها را پرت می‌کند و با صدای بلند فریاد می‌کشد. اما این صحنه به صورت ضمنی بر این معنا دلالت دارد که دیدن سیگار در حیاط و گشتن اتاق رها به معنای بی‌خبری از زندگی فرزند است. پرت کردن عکس مادر رها بعد از دیدن پسر نامحرم با رها، به معنای مقصر دانستن مادر رها در شرایط به‌وجود آمده است و اینکه از نظر پدر رها، طلاق و دور بودن مادر از رها باعث ایجاد این شرایط شده

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

است. پرخاشگری، پرت کردن و فریاد زدن همگی بیانگر مقصر دانستن خود در بی‌خبر بودن از شرایط زندگی و مسلط نبودن بر زندگی فرزند است. پدر رها به نظر می‌رسد از کم‌کاری خود و مادرش ناراحت است به همین دلیل کنترلی بر رفتار خود ندارد و به نظر می‌رسد روابط سرد خانوادگی و دور بودن از فرزند عامل اصلی اعتیاد و بلاتکلیفی رها باشد. در توضیح رمزگان نمادین و کمینه معنایی باید گفت که مواردی چون پیدا کردن سیگار در حیاط و عکس نامحرم در اتاق توسط پدر رها، نماد عدم توانایی در برقراری ارتباط مناسب و بی‌خبری از وضعیت زندگی فرزند است. پدر رها به دلیل اینکه نسبت به زندگی رها بی‌توجه بوده است، در دیدن سیگار و عکس نامحرم شوکه می‌شود و با حالت خشم سعی در جبران این کوتاهی می‌کند. داشتن حالت خشم نماد ناتوانی در کنترل خود است. پدر رها از کنترل کردن اتفاقات پیش آمده نیز ناتوان است. ناتوانی در کنترل شرایط به‌وجود آمده نماد مقصر بودن است. اما پدر رها، مادر رها را مقصرتر می‌داند چرا که به خارج رفته و تصمیم به جدایی گرفته است. در جدول ۴ تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت ارائه شده است.

جدول ٤: تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت

معرفی صحنه سوم قسمت سه	کمینه معنایی	نمادین	کنشی	ارجاعی
دستگیر کردن رها و دوست پسرش توسط پلیس به دلیل حمل مواد؛ درخواست رها از دوست پسرش جهت توجه بیشتر	اشاره به وابسته بودن رها به فرد دیگر؛ اشاره به رابطه ناپایدار و خیابانی؛ اشاره به بی‌توجهی از خانواده	بی‌ثباتی؛ آشفتگی؛ حامی نداشتن	باید دید پدر رها چگونه با اعتیاد رها برخورد می‌کند. باید دید بی‌توجهی پدر رها نسبت به او چه تاثیری دارد.	ارجاع به سست بودن اراده؛ ارجاع به تزلزل نقش
چرا پلیس رها و دوست پسرش را دستگیر کرد؟ چرا رها از دوست پسرش توجه بیشتر را درخواست می‌کند؟ چرا رها احساس وابستگی به دوست پسرش می‌کند؟				

در این صحنه در سطح دلالت آشکار شاهد دستگیر شدن رها و دوست پسرش توسط پلیس به دلیل داشتن مواد هستیم. پدر رها در این ماجرا متوجه اعتیاد رها می‌شود. رها

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

وابستگی بیشتر به دوست پسرش و درخواست از او جهت توجه بیشتر را دارد. اما این صحنه به صورت ضمنی اشاره به وابستگی رها به فرد دیگر به دلیل عدم حمایت از سوی خانوادگی خودش به‌ویژه پدر و مادرش دارد. رها به نظر می‌رسد از لحاظ روحی در وضعیت نامناسبی قرار دارد؛ به همین دلیل به سمت مواد و روابط ناپایدار و در خیابان ماندن کشیده شده است. رها از هر لحاظ در وضعیت آشفته‌ای قرار دارد. این وضعیت به سست بودن اراده و عدم تصمیم‌گیری درست رها برمی‌گردد. رها احساس می‌کند خانواده‌ای جهت حمایت و توجه کردن ندارد و به همین دلیل از دوست پسرش می‌خواهد که به او توجه بیشتر بکند. دلیل اعتیاد رها، سست بودن ارتباط با خانواده در این صحنه معرفی شده است. بدین معنا که در این صحنه، تهیه‌کننده به دنبال بیان این نکته بوده است که خانواده رها نقش خود را به عنوان پدر و مادر به خوبی ایفا نکرده‌اند؛ به همین دلیل فرزند آنها دچار این آسیب‌ها شده است. در توضیح رمزگان نمادین و کمینه معنایی باید گفت که رها به دلیل اینکه کسی در زندگی از وی حمایت نکرده است، از دوست پسرش درخواست می‌کند که وی را تنها نگذارد؛ این امر نماد فرار از تنهایی و عدم حمایت است. رها از تنهایی خسته شده است و به همین دلیل برای اینکه حامی از دست ندهد با دوست پسرش هر کاری می‌کند و به مصرف مواد ادامه می‌دهد. یک نوع آشفتگی فکری در رفتار رها دیده می‌شوند و به نظر می‌رسد عدم کنترل وی باعث ادامه دادن این رابطه و روابط ناپایدار خیابانی شده است. این امر نیز نماد بی‌ثباتی است. رها به دلیل بی‌توجهی پدر و مادرش نسبت به او با وجود اینکه از یک خانواده مرفه است، در دام اعتیاد افتاده است. گیر افتادن یک فرد از خانواده مرفه بدین معناست که اعتیاد مخصوص طبقه فقیر و قشر پایین نیست. اعتیاد برای همه یک خطر است و اگر کسی حمایت کافی و سرپرستی مناسبی نداشته باشد، امکان به دام افتادن در چنگال اعتیاد را دارد. در جدول ۵ تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت ارائه شده است.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

جدول ۵: تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت

معرفی صحنه چهارم قسمت چهار	کمینه معنایی	نمادین	کنشی	ارجاعی
مطلع شدن مادر رها از اعتیاد رها؛ رفتن رها به کلینیک ترک اعتیاد؛ مثبت بودن جواب آزمایش اعتیاد رها	اشاره به جبران؛ اشاره به عدم پذیرش؛ اشاره به امید داشتن عدم اعتیاد	مقاومت؛ تلاش و امید	باید دید واکنش مادر رها به اعتیاد رها چگونه است. باید دید رها موفق به ترک اعتیاد می‌شود. باید دید امید پدر رها در منفی بودن آزمایش اعتیاد رها اتفاق می‌افتد.	ارجاع به عدم پذیرش و مقبولیت اجتماعی
پدر رها بعد از مثبت بودن نتیجه آزمایش اعتیاد رها چه واکنشی انجام داد؟ واکنش مادر رها به اعتیاد رها چیست؟				

در این صحنه در سطح دلالت آشکار شاهد مطلع شدن مادر رها از اعتیاد رها هستیم و رها برای ترک اعتیاد به کلینیک ترک اعتیاد مراجعه می‌کند. در حالی که پدر رها جهت اطمینان یافتن از اعتیاد رها وی را مجبور به گرفتن آزمایش می‌کند که جواب آزمایش مثبت بودن آن را تایید می‌کند و با واکنش تند پدر رها و پرت کردن برگه آزمایش مواجه هستیم. اما این صحنه به صورت ضمنی دربرگیرنده چند نکته است. مطلع شدن مرحله به مرحله اعتیاد و مطلع شدن مادر بعد از پدر بیانگر قبح موضوع و عدم پذیرش اجتماعی اعتیاد و فرد معتاد است. از دیدگاه جامعه اعتیاد به‌صورت پدیده مثبت، دیده نمی‌شود و به فرد معتاد به عنوان یک فرد بیمار نگریسته نمی‌شود، بلکه فردی مجرم می‌دانند. وقتی موضوعی چون اعتیاد در خانواده باشد، احتمال اینکه تمامی اعضای خانواده به‌صورت هم‌زمان از موضوع اعتیاد باخبر شوند، بسیار کم است. مراجعه به آزمایشگاه ترک اعتیاد و اطمینان یافتن از اعتیاد رها به معنای داشتن امید و آرزو جهت پاک بودن رها و آسوده شدن از بیماری چون اعتیاد است. پدر رها به نتیجه آزمایش که احتمالا منفی باشد، دلخوش کرده است ولی زمانی که با نتیجه مثبت روبه‌رو می‌شود، به نوعی دچار تعارض شده و چاره‌ای جز پرت کردن برگه آزمایش اعتیاد رها ندارد. در توضیح رمزگان نمادین

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

و کمینه معنایی باید گفت که در این صحنه با رفتن رها به آزمایشگاه جهت تست گرفتن اعتیاد، نماد امید و آرزو جهت منفی بودن نتیجه است. رها با وجود اینکه از اعتیاد خودش خبر دارد ولی باز امیدی به نتیجه تست دارد که شاید منفی باشد. این امر نشانه‌ی عدم پذیرش اعتیاد و امید به عدم اعتیاد است. رها در این صحنه به دنبال مقاومت کردن و ثابت کردن خود از طریق نتیجه تست اعتیاد است که با مثبت بودن نتیجه آزمایش، تمامی این نقشه‌های رها به هم می‌ریزد. رها با خودفریبی به دنبال ثابت کردن است. خودفریبی که نتیجه اشتباهات گذشته اوست. رها نیز با رفتن به آزمایشگاه به نظر می‌رسد به دنبال جبران باشد. جبران چیزی که در دام آن افتاده و خود رها نیز به دنبال فرار از وضعیت موجود است. در جدول ۶ تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت ارائه شده است.

جدول ٦: تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت

معرفی صحنه پنجم قسمت شش	کمینه معنایی	نمادین	کنشی	ارجاعی
فرار رها از مرکز ترک اعتیاد؛ پیشنهاد پدر رها به ازدواج مجدد با مادر رها؛ شرایط سخت رها در ترک	اشاره به بی‌ثباتی؛ اشاره به خطا و تاوان	سختی‌های اعتیاد و خماری؛ آسیب روحی و روانی	باید دید رها موفق به ترک می‌شود. باید دید مادر رها تصمیم به زندگی مشترک دوباره با پدر رها می‌گیرد. باید دید بی‌ثباتی خانواده رها بهبود می‌یابد.	ارجاع به دلزدگی از نقش؛ ارجاع به انحراف

چرا رها از مرکز ترک اعتیاد فرار کرد؟
چرا پدر رها پیشنهاد زندگی مشترک به مادر رها را می‌دهد؟
چرا رها بدن درد دارد و خمار است؟

در این صحنه در سطح دلالت آشکار شاهد فرار رها از مرکز ترک اعتیاد هستیم. شرایط جسمانی و روانی رها ناشی از اعتیاد و مصرف نکردن او باعث بدن درد و خمار بودن رها می‌شود. پدر رها پیشنهاد زندگی مشترک دوباره را به مادر رها می‌دهد. اما این صحنه به صورت ضمنی دربرگیرنده این است که اعتیاد رها باعث فرار او از مرکز ترک اعتیاد و تلاش رها جهت دسترسی به مواد می‌شود. رها از هر لحاظ آسیب دیده است و حتی برای

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

نجات خود از وضـعیت فعلی به دنبال فرار از مرکز ترک اعتیاد اسـت. پدر رها با پیشـنهاد زندگی مجدد به مادر رها جهت جلوگیری بیشـتر از بی‌ثباتی خانواده و نجات خانواده به‌ویژه رها از وضعیت فعلی است. پدر رها به دنبال جبران خطاهای گذشته خود و مادر رها اسـت و می‌خواهد با این کار تزلزل و سـست بودن بنیان خانواده را برطرف نماید. پدر رها انحراف را از هر لحاظ در خانواده خود می‌بیند و احسـاس می‌کند هم او و هم مادر رها نقش خودشـان را به خوبی ایفا نکرده و حمایت درسـتی از بچه‌های خانواده نداشـته‌اند. بنابراین تصـمیم به جبران و تشـکیل مجدد خانواده می‌گیرد. در توضـیح رمزگان نمادین و کمینه معنایی باید گفت که از هم گسـیختگی خانواده همچنان در این صـحنه نمایش داده شـده اسـت. پدر رها به دنبال تشـکیل مجدد خانه اسـت چون احسـاس می‌کند با تشـکیل خانواده مشـکلات اعتیاد رها و بی‌توجهی به او نیز حل می‌شـود. این موارد نشـانه‌ی تلاش برای جبران اسـت. هم رها و هم پدرش به دنبال جبران هسـتند ولی به نظر می‌رسـد رها به دلیل شـرایط سـخت بعد از ترک، از انجام این جبران با مشـکل بیشـتر روبه‌رو شـود. در این صـحنه رها به دلیل اینکه در مرکز ترک اعتیاد از وی مراقبت می‌کنند، در شـرایط سـخت جسـمی و روحی قرار دارد و تصـمیم به فرار می‌گیرد. فرار رها از مرکز ترک اعتیاد، نماد سـسـتی اراده و انگیزه اسـت. رها با دردهایی که دارد و در این صـحنه به نمایش گذاشـته می‌شود، در حال طی کردن تاوان و خطایی است که مرتکب آن شده است. همچنین فرار رها از مرکز ترک اعتیاد نشـانه‌ی بی‌ثباتی نیز اسـت. رها ثبات فکری ندارد و به همین دلیل در این انحراف گیر کرده است. در جدول ۷ تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت ارائه شده است.

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

جدول ۷: تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت

معرفی صحنه ششم قسمت هفت	کمینه معنایی	نمادین	کنشی	ارجاعی
بازگرداندن دوباره رها به مرکز ترک اعتیاد و ناراحت بودن رها از بازگشت؛ همراه بودن پدر رها با رها در مرکز ترک اعتیاد؛ فشار زیاد به رها ناشی از ترک اعتیاد	اشاره به پشیمانی پدر رها از بی‌توجهی به فرزندانش و تصمیم به توجه به آنها؛ اشاره به سخت بودن ترک اعتیاد	پایداری و قاطعیت؛ پذیرش	باید دید رها در مرکز ترک اعتیاد باقی می‌ماند. باید دید پشیمان بودن پدر رها از گذشته خود نتیجه‌بخش خواهد بود. باید دید رها در برابر فشار و سختی ترک اعتیاد ایستادگی می‌کند.	ارجاع به فشار نقش؛ ارجاع به پذیرش اجتماعی

چرا پدر رها در مرکز ترک اعتیاد کنار رها است؟
چرا رها بعد از بازگشت به مرکز ترک اعتیاد، گریه و زاری می‌کند؟

در این صحنه در سطح دلالت آشکار شاهد آوردن دوباره رها به مرکز ترک اعتیاد و گریه و زاری رها بعد از بازگشت هستیم. پدر رها برای اینکه نشان دهد با رها همدرد است و در کنان درمان اعتیاد رها است، شب در همان مرکز ترک اعتیاد کنار رها می‌ماند. رها از شرایط بد جسمانی برخوردار است. اما این صحنه به صورت ضمنی دربرگیرنده این است که گریه و زاری رها بعد از بازگشت به مرکز ترک اعتیاد بیانگر نیاز مبرم به مصرف و نجات از خماری است. رها رفتن به مرکز را به معنای عدم مصرف می‌داند و باتوجه به اینکه تصمیم قاطعی در ترک مواد به دلیل فشار جسمانی ناشی از عدم صرف ندارد، ناامید می‌شود و تنها کاری که از دست وی بر می‌آید، گریه و زاری و مقابله برای رفتن به مرکز ترک اعتیاد است. لذا رها به دلیل معتاد بودن فشار زیادی را تحمل می‌کند. ماندن در مرکز اعتیاد توسط پدر رها و همراه بودن با رها به معنای جبران خطا و تاوان گذشته و پذیرش اجتماعی توسط پدر رها است. پدر رها سعی در توجه بیشتر به فرزند خود است و احساس می‌کند یکی از دلایل اعتیاد رها، بی‌توجهی وی بوده است؛ لذا با قبول کردن بیماری رها، به دنبال درمان وی نیز است. در توضیح رمزگان نمادین و کمینه معنایی باید گفت که در این صحنه شاهد همراهی پدر رها با وی هستیم. همراه بودن پدر رها با وی در مرکز اعتیاد

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]
[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

نماد پذیرش اشتباه است. پدر رها می‌داند دلیل تمامی این اتفاقات تنها بودن رها بوده است. پدر رها به این نتیجه رسیده است که هم او و هم مادر رها در به‌وجود آمدن این اتفاقات تاثیرگذار بوده‌اند. رها را دوباره به مرکز اعتیاد بر می‌گردانند. برگرداندن دوباره نشانه‌ی توجه بیشتر است. ولی در این برگرداندن رها ناراحت است؛ چرا که تحمل دردهای بعد از ترک را ندارد و دوست ندارد پدرش در مرکز ترک اعتیاد کنارش باشد. این صحنه این نکته را به مخاطب گوش زد می‌کند که گاهی بسیاری از بی‌توجهی‌ها قابل جبران نیست. بدین معنا که توجه کردن پدر رها بعد از به دام افتادن رها در این همه انحرافات به‌ویژه اعتیاد و روابط خیابانی ناپایدار قابل فراموشی نیست. به همین دلیل باوجود در کنار هم بودن حامی نزد رها، ولی باز مورد پذیرش رها قرار نگرفته است. پدر رها به دنبال پذیرش از طرف رها است ولی ناموفق است. در جدول ۸ تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت ارائه شده است.

جدول ۸: تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت

معرفی صحنه هفتم قسمت نهم	کمینه معنایی	نمادین	کنشی	ارجاعی
ترک کردن مواد توسط رها و بازگشت به خانه؛ رفتار نامناسب رها بعد از مخفی شدن رها با برادر و مادرش	اشاره به شروع و زندگی؛ اشاره به سختگیری و رفتار غلط؛ اشاره به عدم روابط مناسب خانوادگی	خشم و ناراحتی؛ عدم نفوذ و قدرت	باید دید رها بعد از ترک دوباره به سمت مواد می‌رود. باید دید پدر رها بعد از پیدا کردن رها چه واکنشی انجام می‌دهد.	ارجاع به پیروزی؛ ارجاع به موفقیت؛ ارجاع به نتیجه و هدف
چرا رها با برادر و مادرش مخفی می‌شود؟ چرا رها هنگام خارج شدن از مرکز ترک اعتیاد کفش و لباس جدید به تن می‌کند؟ چرا پدر رها تلفن خانه را قطع می‌کند؟ چرا پدر رها مدرسه رها را به هم می‌ریزد؟ چرا پدر رها رفتار نامناسب از خود نشان می‌دهد؟				

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

در این صحنه در سطح دلالت آشکار شاهد برگشتن رها از مرکز ترک اعتیاد و مخفی شدن رها با برادر و مادرش هستیم. رها هنگام خارج شدن از مرکز ترک اعتیاد کفش و لباس جدید به تن می‌کند. پدر رها تلفن‌های خانه را قطع می‌کند و مدرسه رها را بهم می‌ریزد. اما این صحنه به صورت ضمنی دربرگیرنده این است که فرار کردن رها به معنای این است که پدرش را مقصر اصلی تمام مشکلات خود می‌داند. رها با مادر و برادرش مخفی می‌شود. این نکته نیز بیانگر مقصر ندانستن مادرش است. وقتی رها از پدرش دور می‌شود و به نزد مادرش می‌رود، دلیل این امر مقصر دانستن پدرش است. همچنین رها هنگام خارج شدن از مرکز ترک اعتیاد، کفش و لباس جدید به تن می‌کند و این امر نشان دهنده راه جدیدی و زندگی تازه‌ای است که رها با پاک شدنش در پیش دارد. رها با این کار می‌خواهد نشان دهد که به دنبال مسیری غیر از مسیر گذشته خودش است. رها به هدف خودش که همان ترک اعتیاد است، رسید؛ بنابراین پیروزی بزرگی به دست آورد و به موفقیت رسید. از دیگر دلالت‌های ضمنی این صحنه این است که تلفن قطع کردن و بهم ریختن نظم مدرسه رها توسط پدرش به معنای تحمل نداشتن دور بودن رها از وی است. پدر رها تصمیم به جبران گذشته خود گرفته است و زمانی که رها را در کنار خود نمی‌بینید و رها مخفی شده است، با شرایطی روبه‌رو می‌شود که دیگر فرصت جبران را به او نمی‌دهد. لذا رفتار نامناسب و همراه با خشم پدر رها کاملاً قابل توجیه است. همچنین فرار رها از دست پدرش نشان‌دهنده نامناسب بودن جایگاه پدر در خانواده و سست بودن معنای خانواده نزد رها است. رها خانواده‌ای که در آن پدر بالای سرش باشد را در تصورات خود ندارد لذا به دنبال فرار از دست پدرش است. رها پدرش را در نقش پدربودن نمی‌بیند و این همان جایگاه نداشتن پدر رها در خانواده است. در توضیح رمزگان نمادین و کمینه معنایی باید گفت که به دلیل ناپایداری خانواده، رها حتی بعد از ترک مواد نیز به دنبال زندگی کردن به‌صورت عادی همراه با آرامش نیست و همراه برادرش و مادرش مخفی می‌شود و از پدرش فاصله می‌گیرد. تمامی این موارد نماد عدم قدرت و نفوذ پدر رها در این خانواده است. خانواده رها از هر لحاظ ناپایدار است و با وجود داشتن پدر، نقش پدری در این خانواده حذف شده است. پدر رها سختگیری‌های زیادی هم

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

نسبت به رها دارد و اجازه هر کاری را به او نمی‌دهد. سختگیری نیز برای این امر انجام می‌گیرد که رها نقش پدر را ببیند ولی این امر خشم و ناراحتی و فاصله گرفتن مجدد را در پی دارد. پدر رها تلاش می‌کند رها را مجاب کند که به دنبال جبران است، ولی به نظر می‌رسد هدف رها تنها دور شدن از پدر و همراه برادر و مادر به خارج رفتن باشد. در جدول ۹ تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت ارائه شده است.

جدول ۹: تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت

معرفی صحنه هشتم قسمت یازده	کمینه معنایی	نمادین	کنشی	ارجاعی
تصادف مادر رها و آوارگی رها و برادرش؛ به چالش کشیدن روابط عاشقانه رها	اشاره به شرایط سخت زندگی؛ اشاره به بی‌ثباتی خانواده؛ اشاره به بی‌نظمی	ناامیدی و سختی؛ تنهایی	باید دید رها دوباره به سمت مواد کشیده می‌شود. باید دید علاقه رها به خانواده‌اش باعث بهبود شرایط می‌شود.	ارجاع به فشار نقش
	چرا رها دوباره دچار شرایط سخت شده است؟			

در این صحنه در سطح دلالت آشکار شاهد تصادف مادر رها و بستری شدن در بیمارستان هستیم. رها نیز در روابط عاشقانه خود با چالش روبه‌رو شده است و سرپناهی برای ماندن ندارند. درحالی که رها به خانواده‌اش ابراز علاقه می‌کند، اما این صحنه به صورت ضمنی دربرگیرنده این است که تصادف کردن مادر رها و به چالش کشیدن روابط عاشقانه برای رها نوعی ناامیدی ایجاد کرده است و رها احساس تنهایی می‌کند. این شرایط ذهن مخاطب را با یک مسئله روبه‌رو می‌کند. مسئله اعتیاد و اینکه رها دوباره تسلیم شرایط نشود و به سمت مواد نرود. آوارگی و بی‌سرپناهی رها و خانواده‌اش نشان‌دهنده بی‌ثباتی خانواده و تزلزل است. همچنین ابراز علاقه رها به خانواده‌اش و در آغوش گرفتن مادرش به معنای وابستگی و داشتن علاقه است. رها در کنار خانواده احساس امنیت می‌کند و به همین خاطر ترک اعتیاد وی به راحتی امکان‌پذیر است؛ چون حمایت خانواده را دارد. خانواده‌ای که در گذشته نداشت و مسبب اصلی اعتیاد وی، روابط عاشقانه نامناسب و خیابانی وی شده

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

بود. در توضیح رمزگان نمادین و کمینه معنایی باید گفت که در این صحنه نیز همچنان نمایش بی‌ثباتی خانوادگی ادامه پیدا می‌کند و مخاطب به شیوه‌های مختلفی، بی‌ثباتی خانوادگی را متوجه می‌شود. همچنین در این نمایش دادن، حالت‌هایی که نماد ناامیدی و سختی و تنها ماندن است، ارائه می‌شود. بدین صورت که تصادف مادر رها، آوارگی رها و برادرش، چالش‌های روابط عاشقانه همگی بیانگر شرایط سخت رها بعد از ترک مواد است. رها با شرایط سختی مواجه شده است و این شرایط سخت اگر مدیریت نشود، باعث به دام افتادن دوباره رها می‌شود. در جدول ۱۰ تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت ارائه شده است.

جدول ۱۰: تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت

معرفی صحنه نهم قسمت پانزده	کمینه معنایی	نمادین	کنشی	ارجاعی
صحبت کردن رها با پدرش درمورد موافقت با خارج رفتن رها؛ ابراز بی‌علاقگی رها به پدرش؛ تهدید کردن رها جهت اعتیاد مجدد	اشاره به روابط سرد خانوادگی؛ اشاره به نداشتن جایگاه؛ اشاره به دور بودن از شرایط ناخوشایند؛ اشاره به وادار کردن و اجبار	تغییر و تحول؛ ذهن بیدار؛ تهدید؛ پاکی و ضلال	باید دید پدر رها با خارج رفتن رها موافقت می‌کند. باید دید روابط سرد خانوادگی رها بهبود می‌یابد. باید دید پدر رها در جبران گذشته موفق می‌شود.	ارجاع به باج‌گیری
چرا رها پدرش را به مصرف مجدد مواد تهدید می‌کند؟ چرا رها ابراز بی‌علاقگی به پدرش می‌کند؟				

در این صحنه در سطح دلالت آشکار گفتگوی رها و پدرش در مورد موافقت برای رفتن به خارج همراه مادرش هستیم. رها به پدرش می‌گوید در صورتی که با رفتنش موافقت نکند، دوباره سمت مواد می‌رود که پدرش قبول می‌کند. همچنین در ادامه این صحنه با تمیز کردن خانه و شستن کف اتاق و ریختن آب به پای پدر رها روبه‌رو هستیم. در این صحنه در سطح دلالت آشکار شاهد ابزار بی‌علاقگی رها به پدرش هستیم و از او گلایه

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

می‌کند که هیچ وقت به من نگفته‌ای دوست دارم. بعد از آن پدر رها چند بار دوست دارم را تکرار می‌کند. اما این صحنه به صورت ضمنی دربرگیرنده این است که قبول کردن پدر رها در خارج رفتن رها، نوعی وادار کردن و اجبار کردن اســت. رها از اعتیاد به عنوان ابزاری برای ترسـاندن پدرش اسـتفاده می‌کند. رها در واقع نقطه ضـعف پدرش را فهمیده اســت و با تهدید کردن، ســعی می‌کند به خواســته‌اش که همان رفتن به خارج با مادرش است، برسد. به عبارتی این رفتار رها با پدرش همان باج‌گیری از پدرش است. ریختن آب توسـط خدمتکار به کف اتاق و پای پدر رها به معنی این اسـت که پدر رها قصـد جبران و پاک کردن گذشته را دارد. آب نماد پاکی و ضلال است که در این سریال به معنای جبران و پاک بودن از خطاهای گذشته است. ابراز بی‌علاقگی رها به پدرش و اینکه تا حالا به من نگته‌ای دوسـت دارم، نوعی کمبود محبت و عشـق از جانب خانواده به‌ویژه پدر محسـوب می‌شود. رها احساس بی‌محبتی از پدرش کرده است و به همین دلیل روابط خانوادگی آنها سـرد و بی‌روح شـده اسـت به نوعی که هیچ حسـی بین آنها وجود ندارد. تکرار کردن چند بار لغت دوسـت دارم توسـط پدر رها به معنای قبول خطا و اشـتباهات گذشـته و تلاش در جهت جبران آن اســت. در توضــیح رمزگان نمادین و کمینه معنایی باید گفت که رها در این صحنه تنها هدفش دور شـدن از پدر و رفتن به خارج است و برای اینکه به خواسته‌اش برسـد از انواع روش اسـتفاده می‌کند. به عنوان مثال رها پدرش را تهدید به مصـرف دوباره می‌کند و ابراز بی‌علاقه‌گی به پدرش می‌کند. این موارد می‌تواند نشانه عدم جایگاه پدر در خانواده باشــد. ابراز بی‌علاقگی فرزند نســبت به پدر مســئله‌ی بزرگی اســت که باعث ناپایداری خانواده رها شده است. رها پاک بودن خودش را مشروط به دور شدن از پدرش می‌داند و بر این باور است که پدرش مسبب تمامی اتفاقات است. لذا استفاده از روش‌های مختلف نماد تغییر و تحول یافتن رها نسبت به گذشته و تهدید است. در جدول ۱۱ تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت ارائه شده است.

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

جدول ۱۱: تحلیل جزئی رمزگان‌های پنجگانه بارت

معرفی صحنه دهم قسمت بیست	کمینه معنایی	نمادین	کنشی	ارجاعی
مصرف دوباره رها و دچار توهم شدن؛ تصادف رها به دلیل توهم مصرف مواد 	اشاره به تلاش نافرجام	بی‌قدرتی	باید دید رها دوباره به دام اعتیاد افتاده است. چرا رها دوباره به مصرف مواد ترغیب شد؟ توهم رها چه نتیجه‌ای برای او داشت؟	ارجاع به آسیب روحی و روانی

در این صحنه در سطح دلالت آشکار شاهد مصرف دوباره رها و دچار توهم شدن وی هستیم. رها در حالت توهم احساس می‌کند از آسمان برف می‌بارد و با دوست پسرش به شهربازی می‌روند و در آنجا مواد مصرف می‌کنند و در نتیجه توهم، رها دچار تصادف می‌شود. اما این صحنه به صورت ضمنی دربرگیرنده این است که مصرف دوباره رها به معنای بهبود نیافتن شرایط و سستی اراده رها و همچنین به معنای موفق نشدن پدر رها در کنترل بر رها و بهبود دادن شرایط خانواده است. پدر رها نتوانست حمایت درست و مناسب خود را به رها تلقین نماید. جبران گذشته انجام نگرفت؛ بنابراین مجموعه‌ای از عوامل باعث مصرف دوباره رها گردید.توهم رها و باریدن برف از آسمان به معنای بارش مشکلات فراوان بر سر او به دلیل مصرف دوباره مواد است. مصرف کردن مواد در شهربازی به معنای هیجانات و احساسات زودگذر و خوشایندی است که فرد را به استفاده و مصرف دوباره ترغیب می‌کند. بدین معنا که شهربازی در این صحنه همانند اعتیاد فرض شده است که همانند هم حالت‌های زودگذر و خوشایندی دارند. تصادف ناشی از توهم مصرف بیانگر آسیب‌هایی است که مصرف بر روح و روان فرد می‌گذارد. حالت‌هایی که فرد معتاد را دچار آن می‌کند. اعتیاد از هر لحاظ آسیب دارد ولی باتوجه به اینکه بر اینکه تاثیر مستقیمی بر مغز دارد، مخرب‌تر است. در توضیح رمزگان نمادین و کمینه معنایی باید گفت که در این صحنه تمامی امیدواری پدر رها در حمایت از رها با دوباره معتاد شدن رها از بین می‌رود. رها دوباره معتاد شده و دچار حالت‌های توهمی مصرف می‌شود. اعتیاد دوباره رها نماد بی‌قدرتی پدر و سست بوده اراده جهت ترک در رها است. به نظر می‌رسد

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

پدر رها اگر اجازه خارج شـــدن رها به خارج از کشـــور را می‌داد، رها دوباره در چنگال اعتیاد گیر نمی‌کرد. پافشـاری پدر رها در بهبود شـرایط نه تنها به ثمر نرسـید بلکه رها در وضـعیت بدتری قرار گرفت. پدر رها با سـختگیری‌هایی که کرد نتیجه عکس گرفت؛ لذا در نهایت این صـحنه اشاره به تلاش نافرجام پدر رها داشـت و همان نقطه اول انحراف رها دوباره تکرار شد.

بحث و نتیجه‌گیری

هدف پژوهش حاضـــر نحوه بازنمایی اعتیاد زنان به مواد مخدر در ســـریال‌های تلویزیونی سیمای جمهوری اسـلامی ایران به‌ویژه سـریال مادرانه بود. یافته‌های پژوهش نشـان داد که درســـریال «مادرانه» برخی از عمده‌ترین تصـــاویر ارائه شـــده از اعتیاد زنان این اســـت که خانواده عامل مهمی در گرایش افراد به اعتیاد اسـت و مشـکلات خانوادگی از جمله طلاق نقش بسزایی در این مسئله دارد. اعتیاد هم در خانواده مرفه و هم خانواده فقیر دیده می‌شود و در این سریال نمایش داده شده است که شخصیت معتاد مجرم نیست و یک بیمار است. همچنین شـخصـیت معتاد سـستی اراده و انگیزه دارد و از معتاد بودنش پشـیمان اسـت و به دلیل وابســتگی به مواد ترک کردن برای او دشــوار اســت. افزون براین، نتایج نشـــان داد شـخصـیت معتاد با انگ و برچسـب در خانواده و جامعه روبرو اسـت و اعتیاد مقدمه‌ای بر سایر آسیب‌های اجتماعی دیگر است. سیمای جمهوری اسلامی ایران در چارچوب سریال، سـعی در نشـان دادن ابعاد پنهان و آشـکار اعتیاد زنان داشـته اسـت؛ همچنان که در قالب دلالت‌های آشکار و ضمنی بارت هم توضیح داده شد. اما تعداد این سریال‌ها انگشت‌شمار بوده است و به نظر می‌رسد تهیه سریال‌هایی با این مضمون‌ها بیشتر باید در دستور کار قرار بگیرد و از قدرت رسانه در جهت آگاهی بیشتر مخاطبان استفاده شود.

نتایج پژوهش گلانتر و همکاران (۲۰۲۱)، گائو و همکاران (۲۰۲۰)، یورتایاوا و همکاران (۲۰۱۸)، لاســـتیـک (۲۰۱۷)، تیـلـور (۲۰۰۸)، شـــکـیـبـایـی و قـیـومـی، (۱۴۰۱)، محمدی‌ســلطان‌آبادی و همکاران (۱۴۰۱)، ســلیمانی، کاظم‌زاده، حســینی و اســکندرپور (۱۴۰۰)، حاجیها و همکاران (۱۴۰۰)، سـلطانی‌گردفرامرزی و اسـماعیل‌زاده (۱۳۹۳)، کیا و حسـین‌پور (۱۳۸۶) و میرسـادو (۱۳۸۵) نیز در همسـو با نتایج پژوهش حاضـر بوده و بر این

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

باورند که رسانه‌ها و مخصوصا شبکه‌های اجتماعی می‌توانند با تشکیل پویش‌های مردمی هم از حیطه آموزش وآگاهی و هم از حیطه دسترسی و دربرگیری و هم ایجاد ارتباط دوسویه، در مرحله اول با اطلاع‌رسانی وآگاهی‌دهی به قشر عظیمی از مردم مانع گرفتار شدن آنها در دام اعتیاد گردند و در مراحل بعد متناسب با نوع مخاطب، با ایجاد فضای تعاملی و انتشار تجارب مفید، مشاوره و پیگیری امکانات به افراد گرفتار کمک کنند و در نتیجه با بسیج کردن امکانات خود در راستای گسترش برنامه‌ها، اطلاعات و پیام‌های مرتبط ضمن اصلاح دیدگاه‌های مضر و ایجاد حساسیت عمومی به حمایت از آسیب‌دیده‌ها بپردازند.

در تفسیر و تبیین یافته‌ها باید گفت که اکنون دربسیاری از جوامع به اعتیاد به عنوان یک بیماری می‌نگرند و این عقیده وجود دارد که مبارزه با اعتیاد تنها به وسیله برخوردهای فیزیکی و به سادگی ممکن نیست و به همین دلیل در این کشورها بیشتر بودجه‌ها به سمت مبارزات پیشگیرانه سوق داده شده است. در این مبارزات پیشگیرانه، ارتباطات و رسانه‌های ارتباطی به عنوان یکی از مهم‌ترین عناصر برنامه محسوب می‌گردند، چرا که بدون برنامه‌ریزی برای ایجاد یک ارتباط صحیح و مناسب، پیام‌های مبارزه به مخاطبان نخواهد رسید و آن‌ها نخواهند توانست تا در نگرش‌ها و عقاید مخاطبان خود تغییرات لازم را ایجاد نمایند. در این میان برنامه‌های نمایش خانگی در قالب سریال، به عنوان یک وسیله ارتباطی مهم می‌توانند در این مبارزه نقش مهمی را ایفا نمایند. نگاهی به زندگی بشر نشان می‌دهد که انسان همواره با انبوهی از ناملایمات دست به گریبان بوده است. یکی از پدیده‌های خطرناکی که نسل بشر را در معرض سقوط و انحطاط روانی، اخلاقی، جسمانی و ... قرار می‌دهد، اعتیاد به مواد مخدر است که شعاع آن از فرد و خانواده عبور می‌کند و کلیت جامعه را درگیر می‌سازد. در این زمینه رسانه‌ها به دلیل ماهیت فراگیر خود در میان نهادهای زندگی اجتماعی و تاثیرگذاری بر فرایند کاهش عرضه و تقاضای مواد مخدر، نقش برجسته‌ای را در پیشگیری از اعتیاد دارند. استفاده از رسانه‌ها این امکان را فراهم می‌آورد تا بتوان به افرادی دسترسی پیدا کرد که دسترسی به آنها با سایر روش‌ها ممکن نیست. این

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

روش دارای بیشترین هزینه اثربخشی است و هیچ روشی قادر نیست تا این اندازه مخاطب داشته باشد.

در سریال «مادرانه» سه تصویر و انگاره از فرد معتاد تصویرسازی شده است. در ارتباط با عوامل فردی؛ شخصیت زن معتاد را فردی بی‌قدرت، وابسته و بی‌انگیزه نشان داده که در دام اعتیاد افتاده و سعی در فرار از شرایط به وجود آمده و جبران گذشته دارند و با تصاویری چون وابستگی زیادی به مواد، ناتوانی در ترک، رفتن به سمت مواد به دلیل فرار از مشکلات زندگی، عدم تعادل فکری و روانی مناسب، پنهان‌کاری و دروغ، عدم تعهد و مسئولیت، دارا بودن علائم افسردگی و ضعف مواردی چون پایبندی مذهبی، اعتماد به نفس، خودپنداره و خویشتن‌داری به تصویر کشیده شده است. در ارتباط با عوامل خانوادگی؛ شخصیت معتاد با تصاویری چون عدم حمایت و محبت از سوی خانواده و اطرافیان، دادن انگ و برچسب و داشتن خانواده ناپایدار و باثبات بازنمایی شده است به نحوی که شخصیت معتاد به نوعی دارای حس تنهایی بوده و برای فرار از مشکلات و تنهایی به سراغ مواد رفته است. در ارتباط با عوامل اجتماعی؛ شخصیت معتاد با تصاویری چون دسترسی راحت به مواد و عدم پذیرش از سوی جامعه به تصویر کشیده شده است. در این سریال، نگاه و برداشت جامعه، فرد معتاد را آزار می‌دهد به نحوی که مجرم دیدن و با نگاه متفاوت دیدن به شدت به تصویر درآمده است. در پژوهش‌های هیمان و همکاران (۲۰۲۱)، یورتایاوا و همکاران (۲۰۱۸)، چن (۲۰۲۰)، سپهری (۱۳۹۸)، سلطانی‌گردفرامرزی و اسماعیل‌زاده (۱۳۹۳) و میرسادو (۱۳۸۵) نیز به بررسی علل فردی، اجتماعی و خانوادگی موثر بر اعتیاد زنان پرداخته بودند. افضلی و همکاران (۲۰۲۰) در پژوهش خود بر این باور بودند که تلویزیون ملی ایران به دلیل خطاها و حذفیات خاص در شناسایی گروه‌های هدف و در نظر گرفتن مولفه‌های اجتماعی اعتیاد و مواد مخدر، تا حدود زیادی نتوانسته است واقعیت اجتماعی اعتیاد را در جامعه به درستی ارائه دهد. مهمترین عامل در پشت این نمایش نادرست سانسور و قالب‌بندی موضوع اعتیاد متناسب با گرایش‌های سیاسی دولت در رابطه با مشکلات اجتماعی است. در حالی که در پژوهش حاضر انگاره و تصویری که از شخصیت زن معتاد نشان داده شد، تاحدودی واقعی و بدون دستکاری بود. لذا یافته‌های

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

پژوهش حاضر با پژوهش افضلی و همکاران (۲۰۲۰) همسو نبوده است. در تبیین نقش عوامل خانوادگی و اجتماعی می‌توان از نظریه کنترل اجتماعی هیرشی[1] و ادوین ساترلند[2] استفاده نمود. نظریه کنترل اجتماعی هیرشی بر این فرض استوار است که کجروی ناشی از ضعف یا گسستگی و تعلق فرد به جامعه است. وابستگی به جامعه دارای ۴ عنصر اصلی علاقه، تعهد، مشغولیت و ایمان و تعهد است. ادوین ساترلند معتقد است رفتار انحرافی مانند سایر رفتارهای اجتماعی از طریق هم‌نشینی و پیوستگی با دیگران آموخته می‌شود. شخص کجرو بیشتر تحت تاثیر اعضای خانواده و دوستان منحرف می‌گردد. با بررسی صحنه‌ها مشخص گردید که شخصیت معتاد از حمایت خانوادگی برخوردار نبوده و خانواده آنها دارای ثبات نبوده است. براساس نظریه ویلیام گود هنگامی که یک یا چند تن از اعضای خانواده نتواند وظایف و نقش خود را به طور مناسب انجام دهند گسیختگی خانوادگی به وجود می‌آید. گسیختگی خانواده می‌تواند به دلیل فقدان والدین در اثر مرگ‌ومیر یا طلاق باشد؛ همچنان که خانواده رها در سریال مادرانه دچار طلاق شده بود. همچنین می‌تواند به دلیل وجود روابط عاطفی ضعیف بین اعضای خانواده همانند سریال روز حسرت و یا به دلیل وجود انحراف در خانواده باشد. بنابراین باتوجه به نظریه ویلیام گود، فقدان حمایت عاطفی–اجتماعی خانواده درگرایش شخصیت معتاد به اعتیاد نقش فراوانی دارد.

انجام پژوهش حاضر دارای محدودیت‌هایی بود. یکی از محدودیت‌های پژوهش گردآوری اطلاعات از طریق تماشای سریال مادرانه و زمان‌بر بودن این فرآیند با توجه به تعداد ۲۰ قسمت این سریال بود. محدودیت دیگر، پیدا کردن سریال مربوط به اعتیاد زنان به مواد مخدر با توجه به انگشت‌شمار بودن سریال پیرامون این موضوع بود. در راستای پیشنهادات این پژوهش باید گفت که محتوای صحنه‌های سریال‌ها نشان داد که یکی از مشکلات شخصیت معتاد عدم پذیرش اجتماعی و مجرم دیدن این افراد است. در این خصوص پیشنهاد می‌شود از طریق آموزش‌هایی توسط رسانه، در مورد عدم رفتارهای تبعیض‌آمیز و عملکرد عادلانه و ایجاد روابط صمیمانه با افراد معتاد اطلاع‌رسانی مناسب

1. Hershey
2. Edwin Sutherland

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

انجام گرفته و حمایت از این افراد در دستور کار قرار گیرد. همچنین بررسی محتوای سریال‌ها نشان داد که شخصیت معتاد، قدرت نه گفتن را ندارد و بارها بعد از تصمیم به ترک، مجددا به سمت مصرف کشیده می‌شد که در این زمینه آموزش مهارت‌های زندگی در قالب برنامه‌های تلویزیونی پیشنهاد می‌شود. در این روش بر آموزش مهارت‌هایی برای مقاومت در برابر فشار اجتماعی تاکید می‌شود. هدف عمده‌ی آموزش مذکور این است که مهارت‌های لازم برای مقاومت در برابر درخواست یا فشار اطرافیان را از طریق ارائه‌ی مجموعه‌ای از شیوه‌های «نه گفتن به مواد مخدر» به افراد آموزش دهند. آموزش مهارت‌های زندگی از جمله رویارویی با استرس‌ها، شیوه‌ی نه گفتن، شیوه‌ی حل مسئله به صورت فردی و گروهی مهمترین گامی است که لازم است برای زنان برداشته شود.

منابع

استریت، دومنیک (۱۳۸۴). *مقدمه‌ای بر نظریه‌های فرهنگ عامه*. ترجمه ثریا پاک‌نظر. تهران: انتشارات گامنو.

اسدی، علی و عظیمی، محمد (۱۴۰۰). بررسی اعتیاد به فضای مجازی و رابطه‌ی آن با ویژگی‌های شخصیتی دانشجومعلمان دختر و پسر دانشگاه فرهنگیان. *فصلنامه پژوهش در مطالعات برنامه درسی*، ۱(۱)، ۵۶-۴۳.

امجدیان، حسین (۱۳۹۵). *نقش رسانه‌ها در پیشگیری از آسیب‌های اجتماعی و امنیت روانی*. پایان‌نامه کارشناسی ارشد. دانشگاه آزاد اسلامی واحد علوم و تحقیقات.

آذری‌نواز، خیراله و آزاد،حسین (۱۳۸۳). بررسی آزمایشی نقش فیلم مستند و کاریکاتور با محتوای ضد اعتیاد در تغییر نگرش دانش آموزان دختر و پسر دبیرستانی منطقه ۷ تهران نسبت به اعتیاد و مقایسه آنها. *فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی*، ۲(۶)، ۱۴۲-۱۱۵.

تاجیک، محمدرضا (۱۳۸۹). نشانه‌شناسی؛ نظریه و روش. *پژوهش‌نامه علوم سیاسی*، ۵(۴)، ۳۹-۷.

حاجیها، ضحی؛ بهرامی، احسان‌هادی و رستمی، رضا (۱۴۰۰). عوامل خانوادگی، اجتماعی و محیطی آشکارساز وسوسه در زنان وابسته به مواد در شهر تهران: یک مطالعه‌ی نظریه زمینه‌ای. *فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی*، ۱۵(۵۹)، ۱۱-۴۲.

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

حمزه‌ای، مهدیه (۱۳۹۰). بررسی ساختار و محتوای اخبار و مطالب اعتیادآور روزنامه‌های کیهان، اطلاعات، اعتماد و اعتماد ملی در سال ۱۳۸۶-۱۳۸۵. *فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی*، ۳ (۹)، ۱۳۹-۱۵۴.

سپهری، محمدباقر (۱۳۹۸). *بررسی میزان و نحوه انعکاس آسیب‌های اجتماعی در سریال‌های تلویزیونی شبکه سبلان*. دومین همایش ملی آسیب‌های اجتماعی ایران، اردبیل.

سلطانی گردفرامرزی، مهدی و اسماعیل زاده، علی اصغر (۱۳۹۳). شیوه های بازنمایی اعتیاد در سینمای ایران. *فصلنامه اعتیادپژوهی*، ۵(۲۹)، ۳۵-۲۱.

سلیمانی، اسماعیل؛ کاظم‌زاده، نگین؛ حسینی، کتایون و اسکندرپور، بهروز (۱۴۰۰). بررسی عوامل موثر در گرایش زنان به اعتیاد در استان آذربایجان غربی و ارائه‌ی راهکار: مطالعه‌ی کمی-کیفی. *فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی*، ۱۵(۶۲)، ۷-۴۴.

شکیبایی، پریا و قیومی، پریناز (۱۴۰۱). اثربخشی شناخت درمانی مبتنی بر ذهن‌آگاهی بر سطح اضطراب و کیفیت زندگی زنان با اختلال مصرف مواد افیونی. *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۱۶(۶۳)، ۳۵۹-۳۷۹.

عامری، نرجس (۱۴۰۱). روابط ساختاری طرحواره‌های ناسازگار اولیه با ولع مصرف در افراد وابسته به مواد تحت درمان نگهدارنده با متادون: نقش میانجی شفقت به خود، *فصلنامه اعتیاد پژوهی*، ۱۶(۶۶)، ۴۷-۷۰.

فتاحی‌زفرقندی، سجاد (۱۳۹۸). *بررسی عوامل جرم پیشگیری از آن*. تهران: انتشارات فرزانگان دانشگاه.

کیا، علی‌اصغر و حسین‌پور، جعفر (۱۳۸۶). بررسی نحوه نگرش رسانه‌ها به اعتیاد. *نشریه دانش انتظامی*، ۹(۱)، ۵۷-۲۷.

محمدی‌سلطان‌آبادی، آرزو؛ متقی‌دستنائی، شکوفه و کردی‌اردکانی، احسان (۱۴۰۱). اثربخشی آموزش مبتنی بر پذیرش و تعهد با نگرش به منابع اسلامی بر تصمیم‌گیری تکانشی و انعطاف-پذیری شناختی زنان مصرف‌کننده مواد. *فصلنامه علمی اعتیاد پژوهی*، ۱۶(۶۳)، ۳۳۴-۳۰۹.

موسوی، سیده‌مریم و قره‌گوزلو، یعقوب (۱۳۹۴). پیشگیری از اعتیاد با تاکید بر نقش رسانه. *فصلنامه علمی مطالعات مبارزه با مواد مخدر*، ۷ (۲۷ و ۲۶)، ۶۰-۵۵.

میرسادو، طاهره (۱۳۸۵). تصویر معتادان در سریال‌های تلویزیونی ایرانی. *پژوهش‌نامه علوم اجتماعی*، ۲(۴)، ۱۳۳-۱۱۵.

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

هاشمی، شهناز و ثنایی، مهر (۱۳۹۵). *نقش و کارکرد رسانه‌های جمعی شبکه‌های اجتماعی و پویش‌های مردمی در راستای پیشگیری از اعتیاد*. سومین همایش ملی راهکارهای توسعه و ترویج علوم تربیتی، روانشناسی، مشاوره و آموزش در ایران، تهران.

References

Afzali, R., Dero, Q. Y., & Nosrati, R. (2022). Representation of addiction and drugs victims through TV media. *Journal of ethnicity in substance abuse*, *21*(2), 585-620.

Chen, C. Y. (2020). Smartphone addiction: Psychological and social factors predict the use and abuse of a social mobile application. *Information, Communication & Society*, *23*(3), 454-467.

Galanter, M., Hansen, H., & Potenza, M. N. (2021). Article Commentary: The Role of Spirituality in Addiction Medicine: A Position Statement from the Spirituality Interest Group of the International Society of Addiction Medicine. *Substance Abuse*, *42*(3), 269-271.

Guo, W., Tao, Y., Li, X., Lin, X., Meng, Y., Yang, X., ... & Li, T. (2020). Associations of internet addiction severity with psychopathology, serious mental illness, and suicidality: large-sample cross-sectional study. *Journal of medical Internet research*, *22*(8), e17560.

Hyman, S. M., Richardson, G. B., Andres-Hyman, R. C., & Fox, H. C. (2021). Substance Use Disorder. *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*, 8035-8044.

Laastik, L. (2017). The Representation of drug issues in Estonian mass media in 2016. *Journal of religion and health*, 54(3), 954-971.

Melugin, P. R., Nolan, S. O., & Siciliano, C. A. (2021). Bidirectional causality between addiction and cognitive deficits. *International review of neurobiology*, *157*, 371-407.

Sharma, R., Martins, N., Tripathi, A., Caponnetto, P., Garg, N., Nepovimova, E., ... & Prajapati, P. K. (2020). Influence of family environment and tobacco addiction: A short report from a Post-Graduate Teaching Hospital, India. *International journal of environmental research and public health*, *17*(8), 2868.

Taylor, S. (2008). Outside the outsiders: Media representations of drug use. *Probation journal*, *55*(4), 369-387.

Yurtayeva, K., Hladkova, Y., & Shcherbakova, A. (2018). Role of mass media in combating drug-related crime. *Baltic Journal of Economic Studies*, *4*(3), 366-371.

سال هفدهم، شماره ۶۹، پاییز ۱۴۰۲
Vol. 17, No. 69, Autumn 2023

[Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271]

[DOI: 10.61186/etiadpajohi.17.69.271] [Downloaded from etiadpajohi.ir on 2026-11-24]